

Мина Дармановић
Институт за проучавање културе Срба, Црногораца, Хрвата и Муслимана
Приштина

ЕТНОГРАФСКА ЗБИРКА МУЗЕЈА КОСОВА У ОДНОСУ НА ЕТНИЧКУ ПРИПАДНОСТ

Музеј Косова и Метохије основан је 1949. а отворен 1951. године. Музеј се од првобитне етнографске збирке развио у комплексни музеј, који је јачао, сабирао етнолошку, археолошку, историјску и природњачку грађу.

Музеј Косова и Метохије има и своју публикацију, "Гласник Музеја Косова и Метохије", који је почео да излази 1956. године. До сада је објављено 14 бројева.

У Музеју су као врсни кустоси радили Василије Козарац, који је био и први директор Музеја, затим Татомир Вукановић, који је први у етнолошкој науци у тротомној књизи *Срби на Косову* изложио резултате етнолошких истраживања у свим пределима Косова и Метохије. То Вукановићево дело доноси аутентична сведочанства о традиционалној култури Срба на Косову и Метохији. Затим, ту је и Видосава Милосављевић која је проучавала занате и у току свог радног века прикупила огроман фонд етнографског материјала.

Од свог оснивања до данас, у Етнографском одељењу је сабрано више од 5.600 предмета. На жалост, у последње три године, због недостатка материјалних средстава, откупљено је свега неколико предмета.

Пажња је поклањана сабирању предмета за збирке градског покућства, затим ношње, градског и сеоског веза, ћилимарства, заната, дрвеног покућства, музичких инструмената, грнчарских производа, накита, религијских и магијских предмета. Највише је сакупљан текстил. Предмети су груписани према двоструким критеријумима: њиховој намени у народном животу, као и према материјалу.

Занимљиво је да је у првих 10 година рада Музеја више откупљиван материјал који је припадао градском него сеоском становништву. У наредном периоду тај је однос изједначен, да би се последњих 15 година тај однос променио у корист предмета који су припадали сеоском становништву.

Већина предмета градског покућства и градске ношње припадала је турским и српским градским породицама.

Предмети које су користили Турци, нарочито покућство, карактеристични су и за покућство градског српског и албанског становништва.

Занимљив је податак да је Етнографско одељење, од 1949. до 1956. године, сабрало 2.000 предмета. У том периоду организовано је проучавање и сабирање грађе у следећим областима: Дреници, Ибарском Колашину, Метохијском Подгору, Косову, Пећи, Ђаковици, Хасу, Средачкој Жули, Призренском Подгору, Призрену, Сиринићу, Средској, Горњој Морави и Лабу.

У периоду од 1949. до 1965. године етнографски предмети, у односу на етничку припадност, сразмерно су сакупљани. Од 1965. тај однос се мења, да би већ 70-тих година имали предност предмети који су припадали албанском становништву, што ће се најбоље видети у хронолошком прегледу теренског рада и откупа материјала:

- 1966-1968: Приштина (од Срба), Призрен, Пећ, Ђаковица, Драгаш, Брод, Сочаница, Тузи, Јабланица;
- 1969: Гњилане (од Срба и од Албанаца), Јањево, Ђаковица;
- 1970: Приштина (неколико предмета од Срба), Србица, Косовска Митровица, Призрен;
- 1971: Глоговац (Срби), Приштина (од Срба и од Албанаца), Косовска Митровица, Призрен;
- 1972: Дреница, Клина, Јабланица;
- 1975: Летница, Дечане, Јабланица;
- 1976: Ђаковица, Прекорупље, Хас, Пећ;
- 1977: Средска, Приштина (Срби и Албанци);
- 1978: Чаглавица (Срби), Приштина (Срби), Летница, Ђаковица, Пећ, Средска;
- 1979: Лаб, Батлава, Белограце, Вата, Лозица;
- 1980: Грнчаре (Срби), Призрен, Ђаковица;
- 1981: Витина, Јабланица
- 1982: откупљен је 41 предмет од Срба из следећих области: Горња Морава и Глоговац (Доњи Забел), а од Албанаца 353 предмета из Гњилана, Глоговца, Србице, Слатине, Јабланице, Приштине, Кијева, Игларева, Дрсника и Ђаковице.

Године 1984-1985. откупљено је 137 предмета који су припадали Србима у следећим областима: Витина, Кијево, Долац, Дрсник, Долово, Гребник. Једанаест предмета је откупљено од Албанаца у Приштини и Ђаковици. У том периоду је откупљен и изван број предмета од Горанаца из села Рапче.

Године 1986. откупљено је 719 разноврсних предмета од једног златара из Пећи. Он је годинама сакупљао разноврсни материјал, без обзира на националну, територијалну и верску припадност.

Занимљиво је да се већ од 60-их година, а касније све интензивније, откупљује материјал од Албанаца који живе ван "граница" Косова и Метохије, да би се употпунио фонд. Тако се од 1963. године откупљују предмети, махом делови народне ношње, текстилно покућство и накит, од Албанаца из Јабланице, односно из села Тупале, а од 1966. од Албанаца из Туза у Црној Гори. То је занимљив податак, с обзиром на чињеницу да у музеју важи неписано правило да се не може откупљивати музејски материјал изван територије Косова и Метохије, што у овом случају очигледно није важило.

Осим тога, у 1959. и 1960. години вршена су и истраживања културе Албанаца у Црној Гори, у областима: Штоја, Шестана, Крајине, Анамалије, Груде.

Интересантан је и податак да се од 1964. називи предмета који припадају Албанцима уписују у књигу улаза на албанском језику, а од 1973. и комплетни подаци о предметима уписују се такође на албанском језику. Чак су и картони, нарочито од 1979, писани на албанском. Од 1979. до 1982. године и ретко откупљени предмети од Срба уписују се на албанском језику.

Кустоси Музеја Косова не воде одређене збирке по предметима, већ по одређеним народима и народностима. Тако један кустос проучава материјалну и духовну културу Срба, други проучава материјалну и духовну културу Албанаца и трећи, који проучава материјалну и духовну културу народа оријенталног порекла.

Иначе, садашњи фонд Етнографског одељења Музеја Косова не обухвата све етничке групе које су живеле или још живе на Косову и Метохији.

Као корисници и творци етнографског материјала из фонда музеја помињу се следећи народи и народности: Срби, са 35,3% од укупног фонда; Албанци, муслиманске и католичке вере, са 36,6%; Турци, односно "градско муслиманско становништво" са 23,2%; Црногорци са 0,4%; Хрвати са 2,9% и Горанци са 1,6% од укупног фонда.

Нигде се не помињу Роми, који су се иначе бавили ковачким занатом; Јевреји, познати трговци којих је пре рата на овим просторима било у знатном броју, затим Цинцари, иако су махом србизирани. Нема помена ни о колоницима из Херцеговине и Лике, који су се овде населили између два рата, ни о Черкезима, као и Муслиманима. Занимљиво је да има веома мало података о Црногорцима; заступљени су са свега 23 предмета.

На жалост, оштра клима која на Косову и Метохији влада већ више година довела нас је у ситуацију да немоћни гледамо како једна култура, заједно са народом, одумире и како се ништа не чини да се некако заштите и сачувају дух и култура Срба и Црногораца док их још увек има на овим просторима, а то је дужност према нашим прецима и, можда, неким будућим генерацијама.

Mina Darmanović

CONTENTS OF THE MUSEUM OF KOSOVO ETHNOGRAPHIC COLLECTION IN RELATION TO ETHNICITY

Museum of Kosovo and Metohia was founded in 1949 and opened to public in 1951. Since then, the Ethnographic Department of the Museum has collected over 5000 objects, mainly rural and urban home furnishings, costumes, textiles, jewelry, crafts and artisan products, objects of artistic merit as well as those used in religious and magical practices. The gathered objects are grouped into sub-collections according to their function and material they are made of. The present collections do not, however, encompass equally the cultural products of all ethnic groups that had lived or still live in this region. Thus, 35,5% of the material was produced and used by the Serbian population, 36,6% by the Moslem and Catholic Albanians, 23,8% by the Turks, that is by the "urban Moslem population", 0,4% by the Montenegrins, 2,9% by the Croats, and 1,6% by Goranci. There is not a single mention of the Gypsies, Moslems, Jews, Tzintzars, or immigrants from Herzegovina and Lika. It is also interesting to note that there is very little information on the Montenegrins.

In the period between 1949-1965 the ethnographic objects in respect to ethnic affiliation very more evenly collected. From 1965 on, however, the ratio began to change so that, already in the 1970s absolute priority was given to the Albanian cultural products.